

УДК 94(477.64)"1932/1933"

DOI 10.31654/2520-6966-2025-27F-113-74-84

**Новиков А. О.**

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

[anatoliy14208@ukr.net](mailto:anatoliy14208@ukr.net)

[orcid.org/0000-0001-5158-960X](https://orcid.org/0000-0001-5158-960X)

## **Апокаліптична картина світу у творах про Голодомор (на матеріалі повісті Василя Барки «Жовтий князь» і роману Наталки Доляк «Чорна дошка»)**

*У статті запропоновано порівняльний аналіз апокаліптичних картин світу, які вибудували Василь Барка в повісті «Жовтий князь» і Наталка Доляк у романі «Чорна дошка». Наголошено, що в обох творах ідеться про злочинний вердикт комуністичної влади на початку 1930-х років фізично знищити мільйони трудового українського селянства шляхом насильницької конфіскації практично всього продовольства, що не могло не спричинити масовий голод. Такі дії більшовиків чітко корелюють із пророцтвами в книзі Об'явлення про закінчення тисячолітнього царства Христа, настання останніх часів, прихід на землю Антихриста й жорстоке переслідування християн.*

*У розвідці акцентовано, що в повісті «Жовтий князь» після того, як більшовики закрили церкву, Божественна присутність немов переходить на церковну чашу та селян, які її заховали. Ці вірні Христу селяни протистоять Антихристові, який уособлюється в Жовтому князі (Сталіні), а також у його слугах – членах компартії, керівниках сільради, комсомольцях, міліціонерах та ін. Головний герой Мирон Катранник і сотні його односельців насправді принесли себе в жертву, але не відступили від Бога й Церкви, як свого часу й Син Божий. Ця їхня жертва допомогла врятуватися іншим, зокрема молодшому синові Катранника – Андрію. А в романі «Чорна дошка» Божественна сила ніби акумулюється в паперовій іконі Божої Матері, яку Лесь Терновий знаходить у хаті стражденної від голоду родини односельців. Імовірно, саме Богородиця й дає йому та деяким іншим селянам сили вижити й донести правду про Апокаліпсис, який улаштували більшовики в їхньому рідному селі Веселівці, до наступних поколінь. У ролі Антихриста тут теж виступає очільник компартії Сталін, а допомагають йому ті ж самі вірні слуги – партійці, чекісти, місцеві активісти, комсомольці.*

*Автор статті доходить висновку, що концепції побудови апокаліптичної картини світу в обох творах досить схожі. Ключова відмінність полягає в тому, що нащадки замучених голодом селян у романі Н. Доляк усе ж таки дожили до падіння царства Антихриста, тобто безбожного комуністичного режиму, і на власні очі побачили відроджену українську державу, коли*

*насталла можливість говорити правду про страшну трагедію на початку 1930-х років на повен голос. Але це зумовлено тим, що свій твір вона, на відміну від В. Барки, створювала в нашу добу.*

**Ключові слова:** Голодомор, пророцтва, Христос, Антихрист, Богородиця, церковна чаша, Сталін, більшовики.

**Постановка проблеми в загальному вигляді.** Минуло понад 90 років від початку трагічних подій, що ввійшли в українську історію з назвою Голодомор. У радянську добу навіть згадувати про цю трагедію було заборонено, а тому серйозно розробляли її тоді лише письменниками діаспори – Улас Самчук («Марія»; 1934) і Василь Барка («Жовтий князь»; 1962). Проте їхні твори зі згаданої причини не доходили до широкого українського загалу.

В Україні перший твір на цю тему – повість Євгена Гуцала «Голодомор» (1990) – з'явився в добу так званої горбачовської перебудови. Значно більше таких творів побачило світ у часи Незалежності. У цьому контексті доречно згадати п'єсу-диалогію Олекси Чугуя «Червоний смерч» (2001), поеми Наталії Баклай «Лубни» (2004), Володимира Шурапова «Як нам болить за Тебе, Україно» (2008) і, звичайно ж, роман Наталії Доляк «Чорна дошка» (2014).

У центрі уваги нашої розвідки – повість Василя Барки «Жовтий князь» і роман Наталки Доляк «Чорна дошка».

**Аналіз досліджень.** Непроглядно чорною, макабричною ніччю називає Юрій Барабаш Голодомор в Україні 1932–1933 років, що постає зі сторінок повісті Василя Барки «Жовтий князь», Літературознавець уважає цей твір «Апокаліпсисом від Василя Барки» [1, с. 53], оскільки письменник насправді осмислює ці жахіття як своєрідну модель апокаліпсису, що узгоджується з біблійною концепцією – Об'явленнями (або Одкровеннями) Св. Івана Богослова.

Аналіз повісті В. Барки «Жовтий князь» також розглядали у своїх літературознавчих працях Ніна Гноєва («Мотив “межової ситуації” в романі “Жовтий князь” Василя Барки»), Володимир Працьовитий («Концепція світобудови в романі “Жовтий князь”»), Михайло Сокульський («Міфопростор добра і зла в романі Василя Барки “Жовтий князь”») та ін.

Певну увагу українські літературознавці приділили й дослідженню роману Наталки Доляк «Чорна дошка». Так, Лідія Романенко в статті «Минулому не помстишся»: тема голодомору в сучасній українській літературі (на матеріалі роману Наталки Доляк “Чорна дошка”)

розкриває художні особливості загального бачення подій початку 1930-х років. Домінантною в її статті є думка, що шляхом голодомору комуністичні зверхники намагалися знищити «всіх класових та національних "ворогів" сталінського режиму» [5, с. 93]. Тамара Хом'як аналізу роману «Чорна дошка» присвятила дві свої розвідки – «Поетика кольору в романі "Чорна дошка" Н. Доляк» і «Портрет як один із засобів художнього моделювання Голодомору в романі "Чорна дошка" Н. Доляк». Дослідниця наголошує, що, відображаючи події в Україні початку 1930-х років, письменниця активно застосовує портретну характеристику своїх героїв. Окремі штрихи й деталі цього портрета, «розкидані по всьому твору, врешті дають цілісну картину» [7, с. 51].

**Мета нашої розвідки** – на основі порівняльного аналізу повісті Василя Барки «Жовтий князь» і роману Наталки Доляк «Чорна дошка» довести, що згадані автори побудували у своїх творах схожі апокаліптичні картини світу.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Основний акцент і в повісті Василя Барки «Жовтий Князь», і в романі Наталки Доляк «Чорна дошка» зроблено на злочинному рішенні комуністичної влади на початку 1930-х років фізично знищити мільйони трудового українського селянства шляхом конфіскації практично всього продовольства, що не могло не спричинити масовий голод. Ю. Барабаш слушно зауважує, що в «новітній українській літературі (XX – початок XXI ст.) апокаліптична парадигма пов'язана в основному з трьома національними катастрофами: поразкою національної революції 1917 р., масовим голодомором 1932–1933 рр. і чорнобильською аварією» [1, с. 53]. У цьому контексті не можна не згадати також голод 1921 – 1923 років і падіння УНР. До того ж остання подія, напевно, була найбільшою катастрофою в ту добу, оскільки після цього владу в Україні захопили більшовики, тобто той самий звір, якого українці вважали апокаліптичним і з яким пов'язували свої подальші нещастя.

На думку авторки роману «Чорна дошка», саме цей перший голод на початку 1920-х років дозволив московській владі розпочати штучно змінювати демографічний склад населення в Україні, заповнюючи спустошені смертю хати чужоземними зайдами. Так було й у Веселівці, куди наїхали переселенці «звідкілясь із Росії чи ще з яких дальших країв» [4, с. 129]. Щоправда, цей набіг переселенців українські села ще змогли перетравити без серйозних для свого демографічного складу наслідків. У Веселівці поступово «між приїдами та місцевими стирались кордони, одружували-бо дітей, йшли один до

одного в куми, родичались. Та й мову ті, що приїхали, намагались сприймати, хоч самі й не говорили» [4, с. 129–130]. А от після великого голоду через десять років переселення на благодатні українські землі кількість чужинців уже була загрозливою. На це звернув увагу навіть консул Італії в Харкові Сержіо Гранденіго, який в офіційному звіті своєму посольству в Москві 31 травня 1933 року писав: «... наслідком теперішнього лиха в Україні буде російська колонізація цієї країни, яка призведе до зміни її етнографічного характеру. У майбутньому, і, либонь дуже близькому майбутньому, ніхто більше не говоритиме про Україну чи про український народ, а отже, і про українську проблему, бо Україна стане *de facto* територією з переважно російським населенням» [6, с. 242].

Після голоду 1921–1923 років розпочалася руйнація храмів і гоніння на священників, тобто десакралізація українського суспільства. І це попри те, що церква в житті українського народу з давніх-давен завжди була основним духовним центром, із яким пов'язане практично все життя людини – від її народження до смерті. Недарма свою печальну оповідь Василь Барка розпочинає з приїзду до Кленоточі «уповноваженого» Григорія Остроходіна, який має завдання відібрати в селян збіжжя та інші сільськогосподарські продукти й водночас закрити церкву. Притім письменник акцентує, що храми закривалися всюди. Так, незадовго цього в сусідньому з Кленоточами селі давня церква, яка змогла перестояти навіть навалу татар (бо «ті хоч трохи поважали несвою віру») [2, с. 56], за нової влади теж припинила виконання своїх сакральних функцій. Щобільше, її перетворили на склад, тобто згідно з християнськими канонами осквернили.

Такі дії більшовиків чітко корелюються з пророцтвами в книзі Об'явлення про закінчення тисячолітнього царства Христа, настання останніх часів, прихід на землю Антихриста й жорстоке переслідування християн. Але в Біблії також ідеться й про повернення Месії з Його святим воїнством, Страшний суд і відновлення порушеної справедливості: «І схоплена була звірина, а з нею неправдивий пророк <...> Обоє вони були вкинені живими до огняного озера, що сіркою горіло... решта була побита мечем Того, Хто сидів на коні...» [Об. 19: 20–21; 3, с. 294].

Більшість селян були глибоко віруючими людьми, а тому вірили в неминучість того, що мало статися згідно з ученням Івана Богослова та інших святих. Це одна з головних причин того, чому вони здебільшого покійно терпіли більшовицьку сваволю. Хоча, з іншого

боку, для відкритого протистояння в селян не було ні ватажків, ні зброї (що вдієш з голими руками проти партійців і сільрадівців «з револьверами в кишенях» та міліціонерів «з револьверами на поясах») [2, с. 47]. Однак попри все кленоточинці намагаються врятувати хоча б якісь християнські цінності, в тому числі церковну чашу, яка стає символом їхнього спротиву, нехай і пасивного, і водночас надією на спасіння, адже згідно з християнським ученням врятуватися могли лише ті, хто залишиться вірним Христу.

Водночас представники більшовицької влади, яка відбирала в людей засоби для існування, були для них утіленням тієї самої нечистої сили, яка мала їх знищити. Недарма Остроходін нагадує Катраннику ящера, тобто того апокаліптичного звіра, посланця Антихриста, який разом зі своїм пророком, Семиголовою звіриною, вийшов із моря [Об. 13: 1–2; 3, с. 288]. Цей звір йому не раз марився уві сні, і от тепер він побачив його наяву в образі представника нової влади – такого ж страшного й безжалісного, як той, про якого йдеться в Біблії. Мирон жахався самої думки про те, що буде далі, бо усвідомлював, що «скоро – час головного, який від прірви і мучитель...» [2, с. 53]. Окрім того, він добре знає, що тому звіру дана влада все «забивати мечем, і голодом, і мором, і земними звірми» [Об. 6: 7; 3, с. 283]. Остаточно у цій своїй здогадці герой Василя Барки укріпляється після зустрічі зі старцем, який називає себе «братом Прокопом». Останній віщує про страшні нещастя, які мають пережити пересічні люди. Показуючи на «розпорядників», тобто посланців Кремля, які силоміць відбирають у селян збіжжя, їжу, він говорить, що через них виконується воля Антихриста, який виліз із «багна в образі компартії» і «зразу кинувся на сім'ї людські: розриває їх, бо сказано – звір». І далі додає: «...він не останній; будуть зліші. Потім всіх придавить один». Саме він, їхній «партійний цар», за словами «брата Прокопа», запровадить небачений терор [2, с. 110]. Це і є той самий Жовтий князь в образі Сталіна, злу волю якого виконують його підлеглі – різні остроходіни.

Однак той дідок не лише нажахав Мирона Даниловича своїми апокаліптичними розповідями, а й повідав про шлях до спасіння, який згідно зі Святим Письмом у міцній вірі. «Тільки вкріплені серцем до церкви врятовуються з прірви, – підсумовує старець, – бо лише «церкві дано силу – зібрати всіх добрих, в останні часи спасіння. Держіться твердо, бо сказано: хто вірний до смерті, одержить вінець життя» [2, с. 111]. Після цих слів Катранник ніби прозрів і зрозумів, як має діяти

в добу великих випробувань. Йому «мов двері розчинились перед зором. І вжахнула вселенська безодня, перед якою душа втішиться думкою тихою і висвобідною – про порятунок, дужчий за смерть» [2, с. 111]. Саме ця віра й допомогла Миронові витримати всі ті немислимі випробування, що потім випали на його долю.

Схожа апокаліптична картина після початку терору, пов'язаного з колективізацією й так званім розкуркуленням, вимальовується в уяві селян і в романі Наталії Доляк «Чорна дошка»: «Люди по хатах гомоніли про антихриста, що зійшов на землю. Коли збирались біля криниці, лиш про це й мови було. Жінки тулили до грудей дітлахів та злякано дивились на небо» [4, с. 105]. Мешканці Веселівки також були переконані, що це нещастя на їхню долю випало тому, що вони не боронили від безбожників свою церкву, яку за нової влади переробили на клуб. Люди, звісно, обурювалися, але спротив не чинили, бо «без проводу, без армії померти ні за цапову душу ніхто не бажав» [4, с. 55].

Важливо звернути увагу, що занепад у Веселівці розпочинається практично відразу після приходу до влади безбожників-більшовиків. Притому шлях до свого майже повного знищення село пройшло прискореними темпами – всього за якихось півтора десятка років. Уже після голоду на початку 1920-х років, зумовленого політикою воєнного комунізму, у Веселівці вперше померло більше, ніж народилось. Особливо нестерпним стало життя після того, як у 1932 році село потрапило до спеціального списку, які в народі називали чорними дошками. До таких списків заносили ті населені пункти, що не могли впоратися з непосильними планами державної хлібозаготівлі. Їх оточували загони НКВС і нікого звідти не випускали. А тому люди в таких знедолених селах приречені були на повільну смерть від голоду, оскільки так звані буксирні бригади вилучали в них усі їстівні припаси. У цю халепу потрапляли й мешканці Веселівки. Навіть ті, хто добровільно чи під тиском влади записалися до колгоспу, віддавши в колективне господарство всю свою землю, крім невеличких городів, худобу й засоби для господарювання. «Це все. Кінець, – занотував тоді до свого зошита Олесь Терновий. – До цього можна було бодай якось вижити. Люди ходили до інших сіл, до міста – вимінювали одяг на хліб, крупи, картоплю. У магазин привозили харч – гнилий, неякісний, але привозили. Працювала їдальня при колгоспі. На початку грудня стало зрозуміло – сільський актив не впорався із поставленим завданням хлібозаготівель і хлібоздач.

Вони опинились в облозі разом з селянами... і з куркулями, і з розкуркуленими, і з біднотою. Чорна дошка – це надгробок...» [4, с. 224].

Наталка Доляк показує трагедію села Веселівки через сумну долю кількох родин, які були різними за статками, але чесними, працьовитими й законслухняними. Усі вони були винищені безбожною владою під корінь, притому незалежно від того, записалися до колгоспу чи ні. Така доля, зокрема, спіткала й відносно заможну родину Дмитра Стецюка, яка складалася з семи осіб, котрі зрання до ночі працювали, і сім'ю Солодовників, хіба з тією різницею, що голова цього сімейства Опанас та його двадцятидворічний син Федір – єдині чоловіки на всю велику родину – вчинили фізичний спротив членам буксирної бригади, які прийшли їх «розкуркулювати», тобто відбрати в насильницький спосіб усе, зокрема й їстівні припаси.

Не надто вирізняється на цьому тлі й родина Мефодія Тернового – батька головного героя роману Олесь Тернового. Під впливом Олесь, що, працюючи в партійній газеті, був обізнаний з таємними документами, суть яких зводилася до жорстоких репресій проти супротивників колективізації, Тернові все ж таки записалися до колгоспу, а старий Мефодій навіть улаштувався працювати там конюхом. Утім, вони теж були приречені на голодну смерть. Вижив лише Олесь, який і занотовував до свого щоденника трагічні події, пов'язані з Голодомором у їхньому селі.

Отже, переважна більшість мешканців і села Кленоточі в повісті В. Барки «Жовтий князь», і Веселівки в романі Н. Доляк «Чорна дошка» під час Голодомору стали жертвами безбожної більшовицької влади, яку селяни пов'язували з царством апокаліптичного Антихриста. Врятуватися змогли лише окремі щасливці, які не відступилися чи вчасно повернулися до Церкви Божої. Одним із таких щасливців був і головний герой роману «Чорна дошка» Олесь Терновий. Допомогла йому врятуватися простенька паперова ікона (принаймні він так думав), яку він пізніше ретельно зберігав до кінця життя, оскільки вірив у її неабияку силу. Щоправда, дійшов він такого висновку не відразу. У підлітковому віці після смерті від першого голоду двох своїх молодших братів-близнюків Олесь було відцурався Бога й навіть спалив образи Спасителя й Матері Божої, які багато років були на почесному місці в батьківській хаті.

Наталка Доляк також акцентує, що після свого чудодійного спасіння Олесь Мефодійович завжди жив у душі з Богом, постійно прикрашаючи свою мову такими дефініціями, як «Хай Бог помагає»,

«Божої помочі» тощо. Притому «потужна незрима енергія» передавалась від цього кремезного діда також його оточенню [4, с. 17]. Мабуть, згідно з цією концепцією врятувався від голодної смерті й односелець Леся – хлопчик Коля Гнатюк, у якого на нозі була родима пляма у вигляді хреста.

**Висновки.** Не можна не звернути уваги на те, що в обох творах вимальовуються схожі концепції, згідно з якими лихоліття Голодомору були зумовлені пророцтвами, описаними у Святому Письмі. Апокаліпсис відбувається між силами Христа й Антихриста – Добра та Зла. Перші в обох творах фізично представлені в образах Церкви й вірних Христу селян. До того ж у повісті «Жовтий князь» Божественна присутність немов переходить на церковну чашу та селян, які її сховали. Ці вірні Христу селяни протистоять Антихристу, який уособлюється в Жовтому князі – Сталіні, а також у його слугах – членах компартії, керівниках сільради, комсомольцях, міліціонерах тощо.

І Катранник, і сотні його односельців, власне, принесли себе в жертву, але не відступили від Бога та Церкви, як у свій час і Син Божий. Утім, ця велика жертва допомогла врятуватися іншим, у тому числі молодшому синові Мирона Даниловича – Андрієві. Показово, що Андрій теж живе згідно з законами Божими: потерпаючи від голоду, ділиться останньою скибкою хліба з сусідами. А церковна чаша для нього така ж святиня, як і церква. Саме в цій чаші він бачить свою надію на порятунок, саме тому, збираючись у дорогу на пошуки матері, він не міг не підійти до того місця, де була закопана ця «святиня, про огненну силу якої страшно помислити», і побачив цю її силу: «Палахотливий стовп, що розкидав свічення, мов грозовиці, на всі напрямки в небозвід, прибрав обрис, подібний до чаші, що сховали її селяни в чорноземі і нікому не відкрили її таємниці, страшно помираючи одні за одними в приреченому колі» [2, с. 297–298].

Фінал повісті В. Барки відкритий. І це зрозуміло, адже в добу її створення ще продовжував володарювати той самий апокаліптичний звір, нехай і в образі іншого очільника компартії. Нікуди не поділися й слуги Жовтого князя – різні остроходіни. А тому автор лишає лише надію на остаточну перемогу сил Добра.

Трохи по-іншому виглядає міф, який створила Наталка Доляк. У її романі Божественна сила ніби акумулюється в простій паперовій іконі Божої Матері, яку головний герой Лесь Терновий знаходить у хаті страждених від голоду Пелеп'юків. Імовірно, саме Богородиця

й дає йому та ще деяким селянам, які звертаються до Неї за заступництвом, сили, щоб вижити й донести правду (зошит із записами) про Апокаліпсис, який улаштувала безбожна влада в його рідному селі Веселівці, до наступних поколінь.

У «Чорній дошці» в ролі Антихриста теж виступає очільник компартії Сталін, а допомагають йому втілювати в життя політику геноциду його вірні слуги – партійці, чекісти, місцеві активісти, комсомольці. Недарма уповноважений Мільман, розтрощивши образ Матері Божої, зауважує: «Наша нова віра – не оце <...> Наш бог – товариш Сталін!» [4, с. 297].

Наталка Доляк досить детально змальовує портрети своїх антигероїв. Примітно й те, що більшість із них, тобто слуг Диявола, ще за життя отримують своє заслужене покарання: когось убивають свої ж чи народні месники, хтось, розуміючи, що легко може стати «цапом-відбувайлом», десь безслідно зникає, хтось, утративши ілюзії, божеволіє. Вельми важливо й те, що нащадки замучених голодом селян усе ж таки дожили до падіння царства Антихриста, тобто безбожного комуністичного режиму, і на власні очі побачили відновлену на його руїнах незалежну Українську державу, коли настала можливість на повний голос говорити правду про страшну трагедію початку 1930-х років.

### Література

1. Барабаш Ю. Апокаліпсис від Василя Барки (роман «Жовтий князь» у контексті літературної апокаліптики). Дивослово (Українська мова й література в навчальних закладах): науково-методичний журнал. 2011. № 8. С. 52–56.
2. Барка В. Поезія. Повість «Жовтий князь». К.: Наук. думка, 2008. 304 с.
3. Біблія, або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена: 988–1988. Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні. Б. м.: Б. в., Б. р. Київ. Україна. 1992.
4. Доляк Н. Чорна дошка : роман / передм. В. Гранецької. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2014. 368 с.
5. Романенко Л. В. «Минулому не помстишся»: тема голодомору в сучасній українській літературі (на матеріалі роману Наталки Доляк «Чорна дошка»). *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Філологія : зб. наук. праць / гол. ред. К. В. Балабанов. Маріуполь, 2014. Вип. 11. С. 9–97.
6. Столиця відчаю. Голодомор 1932–1933 рр. на Харківщині вустами очевидців. Х. : Видання часопису «Березіль», 2006. 416 с.
7. Хом'як Т. Портрет як один із засобів художнього моделювання голодомору в романі «Чорна дошка» Н. Доляк. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2017. № 2. С. 68–74.

---

---

## References

1. Barabash, Yu. (2011). *Apokalipsys vid Vasylia Barky (roman «Zhovtyi kniaz» u konteksti literaturnoi apokaliptyky)* [Apocalypse by Vasyl Barka (the Novel "The Yellow Prince" in the Context of Literary Apocalypticism).] *Dyvoslovo (Ukrainska mova y literatura v navchalnykh zakladakh): nauково-metodychnyi zhurnal - Dyvoslovo (Ukrainian Language and Literature in Educational Institutions): Scientific and Methodological Journal*. № 8. pp. 52-56. [in Ukrainian].
2. Barka, V. (2008). *Poeziia. Povist «Zhovtyi kniaz»* [Poetry. The Story "The Yellow Prince"]. Kyiv: Nauk. Dumka Publ. 304 p. [in Ukrainian].
3. *Bibliia, abo Knyhy Sviatoho Pysma Staroho i Novoho Zapovitu. Iz movy davnoievreiskoi y hretskoi na ukrainsku nanovo perekladena: 988–1988. Yuvileine vydannia z nahody tysiacholittia khrystianstva v Ukraini* [The Bible, or the Books of the Holy Scripture of the Old and New Testaments. Newly Translated from Hebrew and Greek into Ukrainian: 988–1988. Anniversary Edition on the Occasion of the Millennium of Christianity in Ukraine]. (1992). Kyiv: Ukraina Publ. [in Ukrainian].
4. Doliak, N. (2014). *Chorna doshka: roman* [Black Board: a Novel]. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvilla» Publ. 368 p. [in Ukrainian].
5. Romanenko, L. V. (2014). «Mynulomu ne pomstyshsia»: tema holodomoru v suchasni ukrainskii literaturi (na materialii romanu Natalky Doliak «Chorna doshka») ["You Will Not Avenge the Past": the Theme of Holodomor in Modern Ukrainian Literature (Based on the Material of Natalka Dolyak's Novel "Black Board")]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu. Seria: Filolohiia – Bulletin of Mariupol State University. Series: Philology: Collection of Scientific Works*. Mariupol. Iss. 11. pp. 91-97. [in Ukrainian].
6. *Stolytsia vidchailu. Holodomor 1932-1933 rr. na Kharkivshchyni vustamy ochevydtsiv* [Capital of Despair. Holodomor of 1932 -1933 in Kharkiv Region Through the Eyes of Eyewitnesses]. (2006). Kharkiv: Vydannia chasopysu «Berezil» Publ. 416 p. [in Ukrainian].
7. Khomyak, T. (2017). *Portret yak odyn iz zasobiv khudozhnogo modeliuvannia holodomoru v romani «Chorna doshka» N. Doliak* [Portrait as One of the Means of Artistic Modeling of Holodomor in the Novel "Black Board" by N. Dolyak]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu. Filolohichni nauky – Bulletin of Zaporizhzhia National University. Philological Sciences*. № 2. pp. 68-74. [in Ukrainian].

---

## Novykov A. O.

Doctor of Philological Sciences, Professor at the Department of Ukrainian Language, Literature and Teaching Methods at Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University  
[anatoliy14208@ukr.net](mailto:anatoliy14208@ukr.net)  
[orcid.org/0000-0001-5158-960X](https://orcid.org/0000-0001-5158-960X)

**An Apocalyptic Picture of the World in Works about Holodomor (Based on Vasyl Barka's Story «The Yellow Prince» and Natalka Dolyak's Novel «The Black Board»)**

*The paper presents a comparative analysis of the apocalyptic pictures of the world constructed by Vasyl Barka in the story «The Yellow Prince» and Natalka Dolyak in the novel «The Black Board». It emphasizes that both works focus on the criminal decision made by the communist authorities in the early 1930s to physically exterminate millions of Ukrainian peasants through the violent confiscation of nearly all food supplies, inevitably causing mass starvation. Such actions of Bolsheviks can correlate with the prophecies in the Book of Revelation about the end of the thousand-year reign of Christ, the onset of the end times, the coming to earth of the Antichrist, and the cruel persecution of Christians.*

*The paper emphasizes that in the novel «The Yellow Prince», after the Bolsheviks close the church, the Divine presence seems to pass to the church chalice and the peasants who defended it. These peasants, faithful to Christ, oppose the Antichrist, who is personified in the Yellow Prince (Stalin), as well as in his servants – members of the Communist Party, village council leaders, Komsomol members, policemen, etc. The main character, Myron Katrannyk, along with hundreds of his fellow villagers, essentially sacrifices himself, yet never renounces God or the Church – just as the Son of God once sacrificed Himself. This sacrifice helps save others, including Katrannyk's youngest son, Andrii. And in the novel «The Black Board,» Divine power seems to be accumulated in a paper icon of the Mother of God, which Les Ternovyi finds in the house of a family of villagers dying of hunger. It is likely the Mother of God who grants him and some other peasants the strength to survive and later tell the truth about the apocalypse the Bolsheviks unleashed in their native village of Veselivka to future generations. The role of the Antichrist here is also played by the leader of the Communist Party, Stalin, and he is helped by the same faithful servants – party members, Chekists, local activists, and Komsomol members.*

*The author of the paper concludes that the concepts of constructing an apocalyptic picture of the world in both works are quite similar. The main difference lies in the fact that in Dolyak's novel, the descendants of the famine-stricken peasants live to see the fall of the Antichrist's reign – that is, the godless communist regime – and witness with their own eyes the independent Ukrainian state rising from its ruins, when it became possible to speak openly about the horrific tragedy of the early 1930s. This difference is due to the fact that, unlike V. Barka, N. Dolyak wrote her novel in our time.*

**Key words:** Holodomor, prophecies, Christ, Antichrist, Virgin Mary, church chalice, Stalin, Bolsheviks.